АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ НАУК

Економіка

УДК 658.147

DOI https://doi.org/10.5281/zenodo.15509887

Управління капіталом підприємства як ключовий чинник його фінансової стабільності

Воронка Юрій Васильович

аспірант кафедри менеджменту та маркетингу у видавничо-поліграфічній справі, Інститут поліграфії та медійних технологій,

Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів

Прийнято: 05.05.2025| Опубліковано: 19.05.2025

Анотація. *У статті розкривається сутність управління капіталом як одного з ключових чинників забезпечення фінансової стабільності підприємства. Наголошується, що в умовах економічної нестабільності ефективне управління капіталом є необхідною умовою не лише для підтримання платоспроможності підприємства, а й для досягнення довгострокових стратегічних цілей. Розглянуто сучасні підходи до формування капіталу, обґрунтовано принципи, якими має керуватися підприємство в процесі залучення та використання фінансових ресурсів, зокрема: урахування перспектив розвитку, відповідність обсягу капіталу до активів, оптимізація структури капіталу, мінімізація його вартості та забезпечення максимальної ефективності. Проаналізовано стратегічний і тактичний рівні управління капіталом, їх функції, завдання та інструментарій. Значну увагу приділено формуванню організаційно-економічного механізму управління, що охоплює планування, оцінювання ефективності, аналітичну підтримку та контроль за використанням капіталу. Досліджено ключові принципи формування капіталу, серед яких: урахування*

Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

можливостей розвитку підприємства, відповідність розміру капіталу до обсягів активів, оптимізація структури для зниження ризиків, мінімізація вартості залучених ресурсів, а також максимізація ефективності використання капіталу. Виявлено низку проблем, що залишаються відкритими для подальшого дослідження: визначення оптимальної структури капіталу в умовах ризику, інтеграція фінансового управління зі стратегічним плануванням, вплив цифрових трансформацій, розвиток системи ризик-менеджменту та доступ до фінансування. Зроблено висновок, що ефективне управління капіталом сприяє стабільності підприємства, його конкурентоспроможності та здатності адаптуватися до зовнішніх змін.

Ключові слова: *капітал суб'єкта господарювання, система управління капіталом, механізм управління капіталом, структурні елементи механізму управління капіталом підприємства.*

Capital Management of an Enterprise as a Key Factor of Its Financial Stability

Voronka Yuriy Vasylovich

Postgraduate student, Department of Management and Marketing in Publishing and Printing, Institute of Printing and Media Technologies, Lviv Polytechnic National University, Lviv

Abstract. *The article reveals the essence of capital management as one of the key factors in ensuring the financial stability of an enterprise. It is emphasized that in conditions of economic instability, effective capital management is a necessary condition not only for maintaining the solvency of the enterprise, but also for achieving long-term strategic goals. Modern approaches to capital formation are considered, the principles that an enterprise should be guided by in the process of attracting and using financial resources are substantiated, in particular: taking into account development*

Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

prospects, compliance of the volume of capital with assets, optimization of the capital structure, minimization of its cost and ensuring maximum efficiency are analyzed. The strategic and tactical levels of capital management, their functions, tasks and tools are analyzed. Considerable attention is paid to the formation of an organizational and economic management mechanism that includes planning, efficiency assessment, analytical support and control over the use of capital. The key principles of capital formation are investigated, including: taking into account the development opportunities of the enterprise, the correspondence of the size of capital to the volume of assets, optimizing the structure to reduce risks, minimizing the cost of attracted resources, and maximizing the efficiency of capital use. A number of problems that remain open for further research are identified: determining the optimal capital structure under risk conditions, integrating financial management with strategic planning, the impact of digital transformations, developing a risk management system, and access to financing. It is concluded that effective capital management contributes to the stability of the enterprise, its competitiveness, and the ability to adapt to external changes.

Keywords: *capital of a business entity, capital management system, capital management mechanism, structural elements of the enterprise's capital management mechanism.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах, що вирізняються значною нестабільністю, підприємницька діяльність в Україні вимагає від керівників активного ухвалення управлінських рішень, спрямованих на розширення бізнесу та підвищення його інвестиційної привабливості. Основою сталого розвитку та ефективного функціонування будь-якого підприємства є капітал, оскільки саме він має здатність створювати грошові потоки та нову економічну цінність. Відтак, керівництво підприємства має забезпечити результативне управління капіталом і своєчасне коригування його структури, адже оптимальний її варіант сприяє максимізації прибутку, рентабельності, фінансової стабільності,

Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

ліквідності та платоспроможності. Через ключове значення капіталу у забезпеченні економічного зростання підприємства й задоволенні інтересів держави, власників і працівників, він виступає центральним елементом фінансового управління. Ефективне його використання є одним з найважливіших завдань фінансового менеджменту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на те, що проблематика управління капіталом на мікрорівні вивчалася впродовж століть такими видатними науковцями, як Г. Беккер, Дж. М. Кейнс, Дж. Кларк, Т. Мальтус, К. Маркс, А. Сміт, Т. Стюарт, І. Фішер, Е. Шмаленбах, Т. Шульц та інші, ця тема залишається надзвичайно актуальною й нині. Значний вклад у розвиток теорії та практики управління капіталом підприємства зробили й сучасні українські дослідники: І. А. Бланк [1], В.І. Блонська [2], Г. В. Кошельок, В. О. Кучменко [11]., Д, М. В. Рубаха, Т. М. Савельєва, О. М. Терещенко, Р. А. Чемчикаленко [14]. та інші. З огляду на безперервний розвиток науки, впровадження інноваційних підходів і створення сучасних методик фінансового управління, питання теоретичного осмислення та вдосконалення механізмів управління капіталом підприємств потребують подальшого дослідження й систематизації.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на теоретичне обґрунтування та практичну розробленість базових підходів до управління капіталом підприємства, сучасна економічна ситуація, зокрема в Україні, зумовлює появу нових викликів, що потребують перегляду та адаптації традиційних моделей. Відповідно, окремі аспекти залишаються недостатньо дослідженими або викликають наукові дискусії. Визначальним чинником сталого розвитку та ефективного функціонування підприємств виступає капітал, оскільки саме він генерує грошові потоки та нову економічну цінність.

Водночас особливої актуальності набуває ефективне управління капіталом, що передбачає не лише раціональне використання наявних ресурсів,

 ISSN 3041-2129

Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

а й своєчасне коригування його структури відповідно до умов зовнішнього середовища. Оптимальна структура капіталу відіграє ключову роль у досягненні максимальної рентабельності, фінансової стабільності, ліквідності та конкурентоспроможності підприємства.

З огляду на важливість проблематики, у межах цього дослідження мною здійснено спробу поєднати теоретичні засади управління капіталом з аналізом практичних механізмів його реалізації, адаптованих до викликів українського бізнес-середовища. Капітал розглядається не лише як фінансовий ресурс, а як інструмент реалізації стратегічних цілей підприємства та джерело стійкого економічного зростання.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є обґрунтування теоретичних засад і розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення процесу управління капіталом підприємства як важливого інструменту забезпечення його фінансової стабільності. У роботі досліджується значення капіталу як джерела економічного зростання підприємства, визначаються ключові чинники, що впливають на його ефективне формування та використання в умовах ринкової невизначеності.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

1. Розкрити економічну сутність управління капіталом підприємства.
2. Розглянути сучасні підходи до формування капіталу.
3. Проаналізовати стратегічний і тактичний рівні управління капіталом, їх функції, завдання та інструментарій.
4. Дослідити ключові принципи формування капіталу.
5. Запропонувати практичні напрями вдосконалення механізму управління капіталом з метою підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Управління капіталом – це система принципів і методів розробки і реалізації управлінських рішень,

 ISSN 3041-2129

Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

пов'язаних з оптимальним його формуванням з різноманітних джерел, а також забезпеченням ефективного його використання у різних видах господарської діяльності підприємства [1, с. 259].

Управління капіталом підприємства спрямоване на розв'язання ряду ключових завдань [2], серед яких: забезпечення формування капіталу в обсягах, достатніх для підтримання необхідних темпів економічного зростання підприємства; раціональний розподіл наявного капіталу між видами діяльності та напрямками його використання; створення умов для досягнення максимальної прибутковості капіталу за умови допустимого рівня фінансового ризику; мінімізація фінансових ризиків, пов'язаних з використанням капіталу, при збереженні запланованої дохідності; підтримання стабільного фінансового стану підприємства в процесі його розвитку; гарантування належного фінансового контролю з боку засновників підприємства; забезпечення гнучкості фінансової політики для швидкого реагування на зміни зовнішнього і внутрішнього середовища; підвищення ефективності обігу капіталу; своєчасне та обґрунтоване реінвестування капіталу задля подальшого зростання підприємства.

Управління капіталом підприємства, як і загальна система управління, залежно від часової перспективи поділяється на два взаємопов'язані рівні: стратегічний і тактичний [3]. Під стратегією мається на увазі загальний курс і підхід до використання ресурсів для досягнення довгострокових цілей. Зокрема, стратегія розвитку підприємства передбачає залучення додаткових фінансових ресурсів для модернізації матеріально-технічної бази. Визначаючи чіткі правила та обмеження, стратегія допомагає сфокусувати увагу управлінців на таких рішеннях, які відповідають обраному курсу розвитку. Тактичне управління, своєю чергою, охоплює конкретні дії, методи і прийоми, що застосовуються для досягнення цілей у конкретних умовах і в заданий часовий проміжок. Основна мета тактики — знайти найбільш ефективне рішення й забезпечити його реалізацію у відповідній ситуації [10].

 ISSN 3041-2129

Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Рис. 1. Загальна схема управління капіталом підприємства

Джерело: [7].

Система управління капіталом підприємства охоплює три основні підсистеми:

1. Підсистема управління формуванням капіталу передбачає забезпечення достатнього його обсягу, оптимізацію структури, підтримання фінансової рівноваги, а також реалізацію заходів щодо реінвестування.

2. Підсистема управління використанням капіталу охоплює фінансування як необоротних, так і оборотних активів підприємства, здійснення фінансового контролю та зниження рівня фінансових ризиків.

 ISSN 3041-2129

Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

3. Функціональна підсистема управління капіталом включає визначення цілей, завдань, принципів, функцій і методів, що формують основу організації управлінського процесу в цій сфері [10].

Головною метою управління капіталом підприємства є забезпечення належного його обсягу та формування такої структури, яка дозволяє ефективно фінансувати діяльність підприємства й досягати стратегічних цілей його функціонування.

Капітал підприємства формується з метою задоволення потреби в придбанні необхідних активів і оптимізації його структури для забезпечення умов продуктивного використання фінансових ресурсів. З огляду на цю мету, процес формування капіталу підприємства ґрунтується на п'яти основних принципах [2]:

1. Урахування можливостей розвитку господарської діяльності підприємства. Формування капіталу повинно враховувати перспективи зростання і розширення діяльності підприємства з урахуванням змін внутрішнього і зовнішнього середовища.

2. Відповідність структури та обсягу капіталу стратегічним завданням підприємства. Обсяг і структура капіталу повинні відповідати як потребам господарської діяльності на початковому етапі функціонування, так і забезпечувати його розвиток у довгостроковій перспективі.

3. Зв'язок між розміром капіталу та обсягом створюваних активів. Загальна потреба в капіталі визначається на основі необхідності фінансування як позаоборотних, так і оборотних активів. При створенні нового підприємства розрахунок потреби в капіталі зазвичай здійснюється двома методами:

- Прямий метод — визначення загальної суми активів, необхідних для старту господарської діяльності.
- Непрямий метод — базується на розрахунку показника капіталомісткості продукції.

 ISSN 3041-2129

Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

4. Формування оптимальної структури капіталу для забезпечення ефективного функціонування. Структура капіталу впливає на рентабельність власного капіталу й активів, платоспроможність, фінансову стійкість і рівень фінансових ризиків. Важливо досягти збалансованого співвідношення між ризиком і прибутковістю.

5. Мінімізація вартості капіталу. Підприємство повинно прагнути до залучення капіталу з мінімальними витратами, що досягається шляхом оптимального поєднання джерел фінансування та управління вартістю капіталу.

6. Максимальна ефективність використання капіталу. Капітал повинен бути задіяний у господарській діяльності з максимальною віддачею, що виражається у високому рівні рентабельності за допустимого рівня фінансового ризику.

Управління капіталом підприємства, як і загальна система управління, поділяється на два взаємопов'язані напрями залежно від часової перспективи: стратегічний і тактичний [3].

Стратегія управління визначає загальний вектор і підхід до використання ресурсів з метою досягнення довгострокових цілей. Зокрема, стратегічний розвиток підприємства потребує залучення додаткових фінансових ресурсів для модернізації матеріально-технічної бази. Стратегія встановлює певні межі та правила, що дозволяють зосередити управлінські зусилля на тих рішеннях, які відповідають обраному напрямку розвитку.

Тактика управління, своєю чергою, передбачає застосування конкретних методів, прийомів і управлінських дій, спрямованих на досягнення цілей у певних умовах і в конкретний момент часу. Основне завдання тактики полягає у виборі найбільш доцільного рішення та способу його реалізації з урахуванням поточної ситуації [4].

Управлінський процес у цій сфері спрямований на вирішення таких ключових завдань: оптимальне розподілення наявного капіталу між видами

 ISSN 3041-2129

Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

діяльності та напрямами його використання; підвищення ефективності використання капіталу у межах фінансово-господарської діяльності підприємства; зниження фінансових ризиків при збереженні заданого рівня прибутковості капіталу; створення умов для досягнення максимальної дохідності за допустимого рівня фінансового ризику; підтримання балансу між обсягом залученого капіталу та структурою сформованих активів; забезпечення своєчасного реінвестування та здійснення фінансового контролю з боку засновників за використанням капіталу підприємства.

Механізм управління формуванням капіталу підприємства виконує роль посередника у реалізації управлінських функцій, спрямованих на забезпечення підприємства необхідним обсягом власних, залучених і позичених фінансових ресурсів для ефективного ведення його діяльності. З огляду на необхідність дотримання принципу системності в управлінських процесах на рівні суб’єкта господарювання, доцільно впроваджувати організаційно-економічний механізм управління капіталом, який об'єднує інструменти, методи та важелі впливу на процес формування капіталу.

Ефективно функціонуючий механізм управління капіталом включає такі ключові елементи [5]:

– чітке формулювання цілей і завдань управління капіталом із забезпеченням контролю за їх реалізацією впродовж запланованого періоду;

– вдосконалення підходів до оцінки ефективності використання всіх форм капіталу;

– розробка напрямів удосконалення управління капіталом, їх аналітичне обґрунтування та впровадження в практику;

– створення методики оперативного управління обіговими активами з високим рівнем ліквідності;

– формування загальної стратегічної концепції управління капіталом;

– застосування економічних моделей і методів у процесах планування та аналізу;

 ISSN 3041-2129

Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

– акцент на використанні внутрішніх інструментів впливу задля посилення ефективності управління капіталом.

Рис. 2. Механізм управління капіталом підприємства

Джерело: сформовано автором на основі [8].

Використання функціонального та системного підходів у дослідженні процесу управління дало змогу сформувати уявлення про структуру механізму управління капіталом підприємства, що відображено на рисунку 1.

Ефективно налагоджена система формування капіталу на підприємстві створює умови для максимізації його ринкової вартості, зміцнення фінансової стійкості, підвищення рівня рентабельності та зниження ризиків, пов'язаних із

Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

фінансово-господарською діяльністю у довгостроковій перспективі. Оцінювання ефективності функціонування системи стратегічного управління формуванням і використанням капіталу доцільно здійснювати через аналіз загальної стратегії підприємства в контексті основних управлінських функцій.

У фундаменті стратегії формування та використання капіталу лежить обґрунтований вибір ресурсного забезпечення діяльності підприємства, а також розробка комплексу організаційних, економічних і фінансових орієнтирів у сфері мобілізації та застосування фінансових ресурсів. Усі ці складові повинні сприяти досягненню стратегічних цілей із урахуванням потенціалу підприємства та змін у зовнішньому середовищі.

Практичні напрями вдосконалення механізму управління капіталом підприємства:

1. Розробка адаптивної фінансової стратегії: впровадження стратегічного планування капіталу з урахуванням змін економічного середовища та ризиків; встановлення фінансових орієнтирів для кожного етапу розвитку підприємства.
2. Оптимізація структури капіталу: балансування між власним і позиковим капіталом для зниження вартості фінансування та підвищення фінансової стійкості; проведення періодичного аналізу показників платоспроможності та рентабельності.
3. Удосконалення процесу управління оборотним капіталом: раціоналізація політики управління запасами, дебіторською та кредиторською заборгованістю; застосування методів оптимізації грошових потоків.
4. Впровадження цифрових технологій: автоматизація фінансового обліку та моніторингу капіталу; використання фінансових інформаційних систем для аналізу ефективності використання ресурсів.

ISSN 3041-2129
Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

5. Посилення фінансового контролю та внутрішнього аудиту: регулярний контроль за ефективністю використання капіталу; оцінювання доцільності інвестиційних рішень та рівня прибутковості активів.

6. Залучення альтернативних джерел фінансування: використання інструментів фінансового лізингу, факторингу, венчурного капіталу; створення сприятливих умов для інвесторів та кредиторів через прозору фінансову політику.

7. Підвищення кваліфікації фінансового персоналу: регулярне навчання з фінансового менеджменту та сучасних методів оцінки капіталу; впровадження системи мотивації для підвищення відповідальності за управлінські рішення.

Висновки. Управління капіталом є одним із найважливіших аспектів фінансового менеджменту підприємства, що безпосередньо впливає на його фінансову стійкість, платоспроможність та загальну ефективність функціонування. У статті було обґрунтовано, що раціональне формування та ефективне використання капіталу забезпечують передумови для досягнення стратегічних цілей, зростання інвестиційної привабливості та конкурентоспроможності підприємства.

Дослідження підтвердило необхідність інтеграції управління капіталом із загальною системою стратегічного планування. Визначено, що важливу роль у цьому процесі відіграє організаційно-економічний механізм управління, який включає комплекс методів, інструментів і принципів, що дозволяють ефективно координувати всі етапи формування та використання капіталу. Підкреслено значення застосування системного й функціонального підходів до побудови цієї системи.

Серед актуальних проблем, що потребують подальшого вивчення, виокремлено: визначення оптимальної структури капіталу в умовах високої економічної нестабільності, розвиток цифрових інструментів управління,

 ISSN 3041-2129

Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

удосконалення методів фінансового контролю та посилення ролі ризик-менеджменту.

Таким чином, ефективне управління капіталом є необхідною умовою стабільного розвитку підприємства. Його вдосконалення потребує комплексного підходу, врахування сучасних економічних умов та застосування адаптивних управлінських рішень.

Список використаних джерел

1. Бланк О.І., Ситник Г.В., Андрієць В.С. Управління фінансами підприємств : підручник. 2-ге вид., пере-робл. і доповн. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2017. 792 с.

2. Блонська В. І. Діагностика управління капіталом підприємства / В. І. Блонська. // Науковий вісник НЛТУ України. 2009. Вип. 19.11. С. 252-258.

3. Бобяк А. Власний капітал підприємства, як економічна категорія, та його облік. *Держава та регіони.* 2013. № 4. С. 73–87.

4. Вдовенко Л.О. Ефективне управління структурою капіталу – основа стабільності розвитку підприємства. *II Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Розвиток національних фінансово-економічних систем в умовах глобальних викликів»* (м. Київ 5 жовтня 2018 року). С.275-278.

5. Галак Х.В. Управління структурою власного капіталу підприємства в умовах інноваційного розвитку. URL: http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/31991/1/42-79-80.pdf

6. Громова А.Є. Фінансовий потенціал, як основа формування прибутку підприємства. *Інфраструктура ринку.* 2017. Випуск 5. С.75-77.

7. Денищук Л. Ефективність управління капіталом підприємства. *Сучасні питання економіки та фінансів*. Київ, 2019. 275 с. URL: http://feb.tsatu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/11/CHastina-1.pdf (дата звернення: 18.03.2025)

Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

8. Ларіонова К., Капінос Г. Механізм управління капіталом підприємства. *Modeling the development of the economic systems.* 2023. № 3. С. 147–154. URL: https://doi.org/10.31891/mdes/2023-9-20

9. Лубкей Н. П. Теоретичні засади управління капіталом підприємства. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. 2019. Т. 1. № 1. С. 38–45. URL: https://science.lpnu.ua/ uk/smeu/vsi-vypusky/vypusk-1-nomer-1-2019/teoretychni-zasady-upravlinnya-kapitalom-pidpryyemstva

10. Пігуль Н. Г., Дехтяр Н. А., Пігуль Є. І. Теоретичні засади управління капіталом підприємства. *Інфра-структура ринку*. 2020. Вип. 48. С.251-256.URL:http://www.market-infr.od.ua/journals/2020/48_2020_ukr/48.pdf

11. Кучменко В. О. Економічна сутність поняття капіталу підприємства та його структури. *Економічний вісник університету*. 2017. Вип. 33(1). С. 232-237.

12. Смирна О. В., Ізмайлова Н. В. Сучасний стан та проблеми формування капіталу українських підприємств в умовах кризових явищ. *Ефективна економіка*. 2022. № 1. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2022/94.pdf (дата звернення: 21.03.2025).

13. Фінансовий менеджмент: підручник / [А. М. Поддєрьогін, Н. Д. Бабяк, М. Д. Білик та ін.]; кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. 2-ге вид., перероб. Київ : КНЕУ, 2017. 534 с.

14. Чемчикаленко Р.А., Коваль Е.В. Особливості формування оптимальної структури капіталу підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*: електрон. наук. фахове вид. 2018. № 22. С. 855–859. URL: http://global-national.in.ua/archive/22-2018/161.pdf (дата звернення: 10.03.2025).

15. Щербань О.Д., Невдачина О.І. Теоретичні аспекти визначення сутності та структури капіталу підприємства. *Приазовський економічний вісник*. 2019. Вип. 3 (14). С. 284-289. URL:

Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

http://pev.kpu.zp.ua/journals/2019/3_14_uk/49.pdf 18.11.2023). (дата звернення: 02.04.2025).

Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license